

KADINA ŞİDDET: EVRENSEL SORUNDA YERELLİĞİN ÖNEMİ

Cansu Nar



İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Nar, Cansu. "Kadına Şiddet: Evrensel Sorunda Yerelliğin Önemi". İNSAMER 08.02.2021.

 Analiz

İnsanlık tüm medeni ilerlemelere, değişen ve kolaylaşan hayat şartlarına rağmen bazı temel meselelerin çözümünde hâlen daha istenen noktaya gelebilmiş değildir. Şiddet sorunu da bu konuların başında gelmektedir. Cinsiyet, yaş, kültür ve inanç fark etmeksizin herkesi hedef alabilen şiddet; insanları sindirmek, korkutmak için kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanmaktadır ve fiziksel, psikolojik, cinsel, toplumsal ve benzeri pek çok boyutta kendini göstermektedir.

Evrensel bir problem olan şiddetin evrensel gelişmelerden bağımsız çok çeşitli sebepleri vardır. Dünya üzerinde binlerce kültür ve dil, yüzlerce inanç ve değer sistemi mevcuttur; dolayısıyla yaşanan sorunlar da her topluma göre farklılık göstermektedir. Günümüzde insanlığın gelişimi ve insan hakları konusunda iyileştirme sağlamak amacıyla faaliyet gösteren çok sayıda ulusal ve uluslararası yapı olmakla birlikte, hiçbir yapının mevcut sorunların

çözümü için tüm farklılıkları kuşatabilecek hap çözümler üretebilmesi mümkün değildir; ancak yine de bu anlamda ortaya konulan çabaların önemi yadsınamaz.

Şiddet konusu çeşitli alt başlıklar içermektedir. Bu bağlamda her dönemin en önemli gerçeklerinden olan "kadına şiddet" konusu özellikle son yüzyılda bir sorun olarak kabul görmeye başlamıştır. Bu problemin kaynağına dair görüşler incelendiğinde, geçmişte günümüzdekinden çok daha farklı bir algı olduğu görülmektedir. Batı'nın tarihî gelişim sürecinde yaşanan endüstrileşmenin meydana getirdiği sosyal sorunlardan biri, kadın emeğinin sömürülmesidir. Hamile kadınların fabrika ve tarlalarda karın tokluğuna çalıştırılması, şiddetle muamele edilmesi, çocuklarından zorla ayrılmaları, fabrikalarda işverenlerin türlü eziyetlerine maruz kalmaları ve benzeri uygulamalar sebebiyle Batılı kadın haklı bir hak mücadelesi içine girmiştir. Yaşadığı toplumda



İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

âdeta bir nesne muamelesi gören kadının “özneleşme” mücadelesi sırasında karşılaştığı siyasi ve ekonomik baskılar ise meseleyi bir süre sonra cinsiyetler arası bir çatışmaya dönüştürmüştür.

Bütün bu süreç; günümüz dünyasında kadın-erkek arasındaki mücadelenin yöntemini, dilini ve ideolojik temellerini oluşturmuştur. Batı toplumlarında kısmen kabul gören bu anlayış,¹ Doğu toplumlarına ihraç edilmeye çalışıldığında, tarihî arka plan, sosyolojik değişimler ve dinî farklılıklardan dolayı ciddi çekincelerle karşılanmış, ancak zaman içinde biçim değiştirerek kendini farklı bir formda ortaya koymuştur.²

Batı dışı toplumlarda kadına şiddetin sebepleri biraz daha farklı tarihî koşullara ve özellikle ataerkil yerleşik anlayışlara dayanmaktadır; dolayısıyla bu toplumlarda şiddet büyük oranda aile yapısı, eğitim ve yetişme koşullarıyla bağlantılı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, toplumda cinsiyetçi vurguların bol olduğu bir dil kullanılması ve bu yolla kültürün cinsiyetçi bir din ve ahlak anlayışını şekillendirmesi, tarihî bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok toplulukta görülebilen bu anlayış ve uygulamaların, günümüz Doğu toplumlarında sadece İslam’a özgü bir anomi olarak lanse edilmeye kalkışılması ise, kültürel ön yargıları ön plana çıkarmakta ve neyin doğru, neyin yanlış olduğunun birbirine karışmasına yol açmaktadır. Gücünü dinden alan patriarkal sistemin sosyal adaleti sağlamadığı için yok edilmesi gerektiği fikrini yayan bu görüş, Müslüman topluluklarda farklı tartışmalarla kendini göstermektedir.³

Aslında, mevzunun Batı ya da İslam ikilemine sokulmasından öte, evrensel bir sorun olduğu dikkate alındığında, kadına yönelik şiddet kapsamında uluslararası iş birliğinin kaçınılmaz bir durum olduğu anlaşılmalıdır. Bu kapsamda

bilinen ilk anlaşma, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’dir (CEDAW, 1979). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (1995) ve İstanbul Sözleşmesi (2011) de güncellenen hâllerıyla farklı devletleri bu ortak sorunu çözme konusunda bir araya getiren çalışmalardır. Bu oluşumlar, kadına şiddet kavramına yönelik evrensel tanımlamalar, çözümler ve ortak eylem planları oluşturmak amacı taşımaktadırlar. Milletlerarası anlaşmaların en önemli özelliği, ulusal hukukun üstünde bir bağlayıcılıkları olmasıdır.

Bu şu anlama gelmektedir; ulusal bir kanun maddesi ile bu anlaşmalarda geçen bir madde arasında bir ihtilafa düşülmesi durumunda, esas alınan ve uygulanan, milletlerarası sözleşmelerde bulunan maddedir. Bilindiği üzere bir ülkedeki yasalar, o toplumun millî değer, inanç ve kültürel özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu anlamıyla düşünüldüğünde, uluslararası anlaşmalarla kabul edilen yasaların o toplumun değer yargılarına ters düşen çözümlerinin de uygulanma zorunluluğu doğmaktadır. Kadına yönelik şiddetle ilgili düzenlenen uluslararası anlaşmaların sorunun

çözümü konusunda bir nebze de olsa etkili olduğuna şüphe yoktur. Ancak bu anlaşmalar bir yönüyle de yeni bir toplumsal anomi unsuru sayılabilecek başka ciddi sorunlar meydana getirebilmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele yöntemi olarak, uluslararası sözleşmelere rengini veren ana unsur her ne kadar Batı’nın demokrasi ve sivil mücadele mantığı olsa da toplumdan topluma değişen yerel değerlerin de bu sürece katılması gerektiğine şüphe yoktur. Bu bağlamda söz konusu anlaşmalarda özellikle İslamofobiyi körükleyen, Müslüman aile değerlerini hiçe sayan ve aile birliğini parçalayacak ideolojik yaklaşımlar barındıran maddelerin bu anlaşmalardan ayıklanması veya çoklu seçenekler hâline getirilmesi,

*Batı dışı
toplumlarda
şiddet büyük
oranda aile
yapısı, eğitim
ve yetişme
koşullarıyla
bağlantılı bir
olgu olarak
karşımıza
çıkılmaktadır.*

anlaşmaların kabulünü ve uygulanabilirliğini arttıracak adımlar olacaktır. Bu anlaşmalarda kadını koruma amacıyla hazırlanan maddelerde yer alan “aile/ev içi şiddet, ataerkillik, cinsiyet eşitliği, cinsiyetsizlik, pozitif ayrımcılık, kadın cinayeti, kadın ve kız çocuklarının korunması, erkek terörü” gibi kavramlarla erkek cinsiyeti potansiyel suçlu/katil ilan edilerek, kindar bir yaklaşımla bu defa da başka türlü bir şiddet içeren bir alt mesaj verildiği görülmektedir. Bu kavramların, hiçbir kadın ya da erkeğin hakkını yok saymadan, ne oranda ve hangi karşılıklarla yerel yorumlara açık olacağı, günümüzün en temel tartışmalarından biridir.

Çeşitli iddialar ve objektifliği tartışılır araştırmalarla Müslüman toplumların aile değerleri, inanç biçimleri şiddetle ve acımasızca eleştirilirken her türlü meselenin toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden ele alınması gibi yanıltıcı bir anlayışın dayatıldığı görülmektedir. Bir toplumu var eden tarihî ve kültürel özellikleri, inanç ve değerleri göz ardı edilerek yapılan bu dar ve tek boyutlu yorumlar, bu değerleri önemseyen kesimleri ister istemez daha savunmacı bir pozisyona sürüklemektedir. Oysa kadına yönelik şiddeti, sadece cinsiyetçi bir anlayış üzerinden yorumlamak yerine, hukuki, ahlaki ve dinî boyutlarıyla birlikte bütüncül bir yaklaşımla ele alıp toplumsal bir sorun olarak çözümler üretmek, muhakkak ki çok daha yapıcı olacaktır.

Böylesi bir yaklaşım, toplumsal şiddet konusunda daha kapsayıcı bir anlayışı getirmekle kalmayıp, sadece kadınların değil aynı zamanda aslında erkeklerin de maruz kaldığı birçok olumsuzluğu doğru bir bağlama

oturtmayı sağlayacaktır. Araştırmalara göre erkek intihar oranlarının en temel sebebi sosyal izolasyon ve yalnızlıktır. Yanlış kültürel kodlamalar nedeniyle geleneksel erkek cinsiyet normları, ihtiyaç hissettiğinde erkeği destek istemekten alıkoyup manevi desteğe ulaşmasını zorlaştıracak şekilde kalıplaşmış olduğundan, önemli toplumsal problemlere sebep olmaktadır: stresle başa çıkamama ve iletişim sorunları, depresyon, işsizlik, mobing, zorbalığa maruz kalma, ağır koşullarda çalışma, anlamlı ilişkiler kuramama/sürdürememe, suçluluk ve umutsuzluk duygularıyla başa çıkamama vb. Nihayetinde de bu tür sorunlar karşında genellikle ya şiddet ya da intihar eğilimi artmaktadır.

Meselenin kadın ya da erkek hakları bağlamında değil de temel insan haklarının sağlanması bağlamında ele alınması, cinsiyetler arasındaki kutuplaşmayı arttırmak yerine gerilimin hangi sosyal faktörlere dayandığı ve nasıl çözülebileceği konularıyla ilgilenilmesi, şüphesiz çok daha yapıcı olacaktır.

Kadına yönelik şiddetin âdeta beslendiği en önemli yapılar arasında küresel şirketler gelmektedir. Kapitalist üretim ve tüketim hedefindeki bu şirketlerin millî, dinî ve toplumsal normları göz ardı ederek sadece

daha fazla para kazanmak ve daha güçlü olmak için kurdukları sistem, insanlar arası ilişkileri de derinden etkilemektedir. Ülkelerin ekonomisi için önemli olan bu şirketlerin faaliyetleriyle ilgili olarak yasal kontrol mekanizmalarının en iyi şekilde işletilmesi büyük önem arz etmektedir; zira bu şirketler, sahip oldukları medya gücü sayesinde toplumu kendi çıkarlarına göre yönlendirebilmektedirler. Hasılı dolaylı

Uluslararası anlaşmalarda kadını koruma amacıyla hazırlanan maddelerde yer alan kavramlarda erkek cinsiyeti potansiyel suçlu/katil ilan edilerek, kindar bir yaklaşımla bu defa da başka türlü bir şiddet içeren bir alt mesaj verildiği görülmektedir.

yoldan hükümetler üzerinde baskı kuran bu şirketler, kendi çıkarlarına aykırı uygulamaların olduğu ülkelerde toplumların hassas noktalarına yönelik kampanyalar başlatarak amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda kadın cinayetleri, çocuk istismarı, erkek terörü, yasa yetersizliği gibi önemli toplumsal meselelerin en sık başvurdukları argümanlar arasında olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Öte yandan ülkeler ekonomik ve sosyal anlamda toplumsal kalkınmalarına katkı sağlaması ve küresel sisteme entegre olmalarını kolaylaştırması sebebiyle çeşitli uluslararası anlaşmalara taraf olmaktadır. Ne var ki bu anlaşmaların devletler tarafından onaylanmış olması, toplumsal kabullerin ve geleneksel anlayışların kolaylıkla değişeceği anlamına gelmemektedir. Mevcut veriler, bu tür anlaşmaların kadına yönelik şiddeti, cinayet ve istismar olaylarını sona erdirmek için tek başına yeterli olmadığını, esas olanın her toplumun kendi ön yargılarını kırarak, ötekini mağdur eden uygulamaları terk etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bugün Batılı yaşam tarzının, kültür ve ahlak yapısının tüm dünyada taklit edilmesi bir yana toplumsal sorunların tek çözümü olarak da Batı dünyasına ait yasa ve düzenlemelerin dayatılması, iddia edildiğinin aksine iyileştirici bir gelişme olmamaktadır.⁴ Unutulmamalıdır ki şiddet, kadın haklarının ihlalinin ötesinde insan haklarının iptalidir. Evrensel bir problem olmasının yanında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, her olayın sebeplerinin özel olmasıdır. Bu nedenle söz konusu problemin yaşandığı toplumdaki eğitim seviyesi, toplumsal yapının niteliği, kadına bakış, erkeğe bakış, ekonomik sorunlar, yerleşik algılar vb. tüm faktörler göz önüne alınmadan, sadece Batı'da uygulandığı için bir yöntemin taklit edilmesi, yerel sorunları çözmeye yetmemektedir. Uluslararası sözleşmeler, temel bazı ilkelerin ortaya konulmasında yol gösterici olmakla birlikte, tarihî ve toplumsal gerçekliklerden uzak, ayakları yere basmayan her çözüm, devletleri ve toplumları başka problemlerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Sonnotlar

¹ Meryem Demir, "Suudi Arabistan'da Kadın", https://insamer.com/tr/suudi-arabistanda-kadin_756.html (30.11.2020).

² Madawi Al-Rasheed, "Hem İslamcı Hem Feminist Olunur mu?", <https://www.al-monitor.com/pulse/tr/>

[originals/2015/03/islamist-feminists-muslim-world.html](https://insamer.com/tr/originals/2015/03/islamist-feminists-muslim-world.html) (30.11.2020).

³ Demir, "Suudi Arabistan...".

⁴ Hilal Çelik, "Aile İçi Şiddet", https://insamer.com/tr/aile-ici-siddet_3420.html (30.11.2020).